

John Irving

Moditha,
za, Owena,
Meanuho

MODLITBA ZA OWENA MEANYHO

John Irving

MODLITBA
ZA OWENA
MEANYHO

Z angličtiny preložila
KATARÍNA KAROVICHOVÁ

slovar

TÚTO KNIHU VENUJEM SVOJIM RODIČOM
HELEN FRANCIS WINSLOW IRVINGOVEJ
A COLINOVÍ FRANKLINOVÍ NEWELL IRVINGOVÍ

Copyright © 1989 by Garp Enterprise, Ltd.
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019
Translation © Katarína Karovičová 1996, 2019

ISBN 978-80-556-3710-5

Všetky práva vyhradené. Nižaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Ničím sa netrápte, ale v každej modlitbe a prosbe
ďakujte a predkladajte svoje žiadosti Bohu.

LIST PAVLA FILIPANOM

Neposledný z mojich problémov spočíva v tom,
že si neviem predstaviť, ako by mal skutočný,
presvedčivý náboženský zážitok vyzeráť. Je možné,
aby sa mi Boh zjavil a zároveň ma nezahubil,
a pritom mi neoponechal nijaký priestor pre
pochybnosti? Tam, kde neexistuje priestor pre
pochybnosti, nie je priestor ani pre mňa.

FREDERICK BUECHNER

Každý kresťan, ktorý nie je hrdina, je sviňa.

LEON BLOY

*„Naveky mi bude súdené spomínať na chlapca
s čudným blasom – nie pre ten blas alebo preto,
že to bol najmenší človek, akého som kedy poznal,
ani preto, že bol nástrojom smrti mojej matky,
ale preto, lebo jeho zásluhou verím v Boha: som
kresťanom vďaka Owenovi Meanymu.“*

1

CHYBNÁ LOPTIČKA

Naveky mi bude súdené spomínať na chlapca s čudným hlasom – nie pre ten hlas alebo preto, že to bol najmenší človek, akého som kedy poznal, ani preto, že bol nástrojom smrti mojej matky, ale preto, lebo jeho zásluhou verím v Boha: som kresťanom vďaka Owenovi Meanymu. Nerobím si nároky na život v Kristu či s Kristom – a rozhodne nie pre Krista, ako občas počúvam tvrdiť niektorých náboženských fanatikov. Nie som veľký znalec Starého zákona a Nový zákon som okrem pasáží, ktoré vždy počujem v kostole, naposledy čítal v nedeľnej škole. O čosi dôvernejšie sú mi známe úryvky z Biblie, uvedené v modlitebnej knihe. Čítam si ju často, zatiaľ čo Bibliu iba cez sviatky – modlitebná kniha je oveľa prehľadnejšia.

Odjakživa chodím pravidelne do kostola. Najskôr som bol kongregacionalista – pokrstili ma v ich kostole a po niekoľkých rokoch príslušnosti k episkopátom (birmovali ma v ich kostole) som prestal rozlišovať svoju príslušnosť: až do plnoletosti som navštevoval takzvané „bezkonfesijné“ bohoslužby. Potom som sa stal anglikánom; teraz sa hlásim ku kanadskej anglikánskej cirkvi – už asi dvadsať rokov, odkedy som odišiel zo Spojených štátov. Byť anglikánom je čosi podobné, ako byť episkopátom – až natoľko, že mám niekedy podozrenie, že som sa opäť stal episkopátom. Tak či onak, opustil som kongregacionalistickú a episkopálnu cirkev – a svoju vlasť na veky vekov.

Chcem, aby ma po smrti pochovali v New Hampshire vedľa mojej matky, ale aby anglikánska cirkev vykonala všetky potrebné obrady ešte predtým, ako moje telo podstúpi potupný pokus o prepašovanie cez americkú colnicu. Pasáže, ktoré som vybral z Písma, sú celkom bežné, a pretože si želim, aby ich prečítali a nespievali, dajú sa ľahko nájsť v modlitebnej knižke. Takmer každý, koho poznám, si iste spomenie na slová Já-

na, ktoré sa začínajú „...a nik neumrie naveky, kto žije a verí vo mňa“. A potom „...v dome môjho Otca je mnoho príbytkov: keby to tak nebolo, povedal by som vám to“. Vždy som si vážil úprimnosť, vyjadrenú v pasáži z Timoteja, ktorá znie: „...nič sme si na tento svet nepriniesli a je isté, že si z neho ani nič nemôžeme odnieť.“ Bude to pravý anglikánsky obrad, pri ktorom by sa moji bývalí bratia kongregacionalisti určite nespokojne mrvili v laviciach. Teraz som anglikán, a aj zomriem ako anglikán. V nedeľu síce občas nejdem na omšu a netvrdím, že som ktovie-ako zbožný: moja viera je ako z bazáru – každý týždeň ju treba plátať. Za vieru, ktorú mám, vďačím Owenovi Meanymu, svojmu kamarátovi z detstva. Owen zo mňa urobil veriaceho.

Ako žiaci nedeľnej školy sme sa zabávali tým, že sme ubližovali Owenovi Meanymu, ktorý bol taký malý, že keď sedel na stoličke, nielenže sa nohami nedotýkal zeme, ale kolená mu nesiahali ani po okraj stoličky, a preto mu nohy trčali dopredu ako bábiky. Vyzeralo to, akoby sa bol narodil bez kĺbov.

Owen bol taký drobný, že sme ho strašne radi dvíhali: nedokázali sme tomu odolať. Pokladali sme za zázrak, aký je ľahký. Aj v tom bolo čosi neprimerané, lebo Owen pochádzal z rodiny, ktorá sa zaoberala obchodovaním so žulou. Meanynho žulový kameňolom bol obrovský podnik, firma, ktorá sa zaoberala trhaním a rezaním žulových dosiek, bola to ťažká a na pohľad nebezpečná práca, a sama žula je drsný, ťažký kameň. Ale jediné, čo mal Owen s rodinným podnikom spoločné, bol žulový prach, sivý popolček, ktorý mu padal zo šiat vždy, keď sme ho zdvihli. Owen mal farbu náhrobného kameňa, jeho pokožka zároveň pohlcovala a odrážala svetlo ako perla, takže občas vyzeral priehľadný – najmä jeho sluchy, na ktorých mu pod pokožkou pulzovali modré žilky (akoby okrem nezvyčajnej útlosti existovali aj iné dôkazy, že sa narodil predčasne).

Hlasivky sa mu buď úplne nevyvinuli, alebo mu ich poškodil žulový prach. Možno mal zničený hrtan alebo poškodenú priedušnicu, azda ho zasiahol do krku úlomok žuly. Ak chcel, aby ho bolo počuť, musel zo všetkých síl kričať nosom.

A predsa sme ho mali radi – malú bábiku, ako ho nazývali dievčatá, keď sa im, a vlastne nám všetkým, usiloval vyšmyknúť.

Nepamätám sa už, ako sme začali Owena dvíhať.

Bolo to v episkopálnom kostole v Gravesende v štáte New Hampshire. Našou učiteľkou v nedeľnej škole bola nervózna pa-

ni Walkerová s nešťastným výrazom tváre. Podľa nás jej to meno sadlo ani uliate, lebo v rámci svojej vyučovacej metódy často vychádzala z triedy. Pani Walkerová nám zvyčajne prečítala poučný príbeh z Biblie. Potom nám prikázala, aby sme sa vážne zamysleli nad tým, čo sme počuli. „Chcem, aby ste rozmýšľali potichu a sústredene!“ zdôrazňovala. „Teraz vás nechám osamote s vašimi myšlienkami,“ vyhrážala sa nám zlovestným hlasom, akoby nám vlastné myšlienky mohli ublížiť. „Chcem, aby ste sa hlboko sústredili,“ zopakovala. A potom vyšla z triedy. Myslím, že bola fajčiarka a nemohla si dovoliť pred nami zapáliť. „Keď sa vrátim, pohovoráme sa o tom,“ dodala zakaždým.

Pochopiteľne, kým sa vrátila, všetko nám vyfučalo z hlavy, pretože len čo vyšla z miestnosti, začali sme vyvádzať ako zmyslov zbavení. Keďže zostať osamote s vlastnými myšlienkami nebolo nič zábavné, chytili sme Owena Meanyho a podávali sme si ho nad hlavami po celej triede. Čaro hry spočívalo v tom, že sme pritom nevstávali z lavíc. Ktosi – zabudol som, kto to vymyslel – sa zvyčajne postavil, zdvihol Owena, opäť si s ním sadol, podal ho susedovi, ktorý ho poslal ďalej, a tak to šlo stále dokola. Na hre sa zúčastnili aj dievčatá, niektoré boli do nej celú zbláznené. Owena vládol zdvihnúť každý. Dávali sme naňho veľký pozor; nikdy nám nespadol. Možno sme mu občas trochu pokrčili košelu. Kravatu mal takú dlhú, že si ju zastrkoval do nohavíc – ináč by mu visela po kolená – a niekedy mu z nich vyliezla a z vrecák sa mu (nám do tváří) vysypali drobné. Vždy sme mu ich vrátili.

Ak mal so sebou svoju zbierku bejzbalových obrázkov, zvyčajne mu vypadli tiež. To ho hnevalo, lebo ich mal zoradené podľa abecedy alebo nejakého iného kľúča – možno mal pokope všetkých poliarov. Jeho systém sme nepoznali, ale určite nejaký mal, pretože len čo sa pani Walkerová vrátila do triedy – keď sme Owena dopravili na jeho miesto a poslali mu jeho drobné a bejzbalové obrázky – začal ich s pochrúpnutím, tichou zúrivosťou zoradovať.

Sám nebol najlepší hráč, ale vďaka malému dosahu palice ho často posielali na ihrisko ako záložného odbíjača – niežeby vždy trafil presne do loptičky (v skutočnosti mal zakázané vôbec sa o to pokúšať), ale pretože sa dalo rátať s tým, že získa zadarmo postup na métu. Také zneužívanie v zápasoch Malej ligy ho popudzovalo a raz dokonca odmietol nastúpiť, ak mu nedovolila loptičku odpáliť. Nenašla sa však natoľko malá palica, aby sa

ňou mohol rozohnať tak, aby jeho drobné telo neletelo za ňou – aby neskončil na zemi vedľa odbíjačskej méty rozpleštený ako žaba. Preto si po niekoľkých ponižujúcich pokusoch, trafiť do loptičky a nespadať, vybral inú ponižujúcu alternatívu – stál strnulo zhrbený nad domácou métou a súperov nadhadzovač sa pokúšal umiestniť loptičku do dosahu jeho palice, čo sa mu takmer nikdy nepodarilo.

Napriek tomu Owen zbožňoval obrázky hráčov bejzbalu a z nejasného dôvodu aj hru samu, hoci k nemu bola taká krutá. Nadhadzovači súpera ho zastrašovali. Vyhrážali sa mu, že ak sa nepokúsi po ich loptičkách aspoň rozohnať palicou, budú triafať doňho. „Tvoja hlava je väčšia ako dosah tvojej palice, kamoš,“ povedal mu raz jeden. A tak Owen Meany často postupoval na prvú métu celý doudieraný.

Len čo sa dostal na métu, bol hviezda. Nik nevedel behať méty tak ako Owen. Ak sa naše mužstvo udržalo dosť dlho na odbíjaní, Owen Meany dobehol až na domácu métu. V posledných hrách ho preto nasadzovali ako záložného bežca: záložný odbíjač a záložný bežec Meany – prezývali sme ho záložný *chodec* Meany. V poli bol nepoužiteľný. Báľ sa loptičky. Keď letela blízko, zatváral oči. Ak sa mu ju zázrakom podarilo chytiť, nevedel ju hodiť; mal primalú dlaň, aby ju mohol zovrieť v ruke. Nebol však obyčajný uľňukanec, keď sa sťažoval, jeho ľútostivý hlas znel tak zvláštne, že to fňukanie bolo dokonca pôvabné.

Aj v nedeľnej škole pri dvíhaní – najmä ak bol vo vzduchu! – protestoval svojským spôsobom. Nazdávam sa, že sme ho trápili preto, aby sme počuli jeho hlas; vtedy som si myslel, že prichádza z inej planéty. Teraz som presvedčený, že to nebol hlas z tohto sveta.

„POSTAVTE MA!“ volal dôrazným priškrteným falzetom. „PRESTAŇTE! UŽ DOSŤ! ČO JE VEĽA, TO JE VEĽA! POSTAVTE MA NA ZEM, VY ZASRANI!“

Dovoľte, aby som hneď na začiatku poznamenal, že pochádzam z rodiny Wheelwrightovcov a meno Wheelwright v našom meste niečo znamenalo. Wheelwrightovci zvyčajne nepociťovali k Meanyovcom nijakú náklonnosť. V našej rodine vládol matriarchát, lebo môj starý otec zomrel veľmi mladý a stará mama sa musela o všetko starať sama, čo sa jej výborne darilo. Mojm predkom z jej strany bol John Adams (za slobodna sa volala Batesová a jej rodina priplávala do Ameriky na lodi *Mayflower*),

v našom meste však malo cveng najmä meno starého otca a ona ho nosila s takou samozrejmosťou, akoby patrila zároveň k trom rodom: k Wheelwrightovcom, Adamsovcam a Batesovcom.

Krstným menom sa volala Harriet, ale takmer pre všetkých bola pani Wheelwrightová – rozhodne pre všetkých v rodine Owena Meanyho. Myslím, že stará mama si každého, kto sa volal Meany, spájala v duchu s Georgeom Meanym, odborárom, čo fajčil cigary. Odbory a cigary podľa Harriet Wheelwrightovej nešli dokopy. (Pokiaľ viem, George Meany nemal s Meanyovcami z nášho mesta nič spoločné.)

Vyrástol som v Gravesende v štáte New Hampshire. U nás neboli nijaké odbory, niekoľko mužov fajčilo cigary, ale neboli to odborári. Moje rodné mesto kúpil v roku 1638 od istého indiánskeho sagamora reverend John Wheelwright, po ktorom ma pomenovali. V Novom Anglicku sa indiánski náčelníci a významní pohlavári nazývali sagamormi, hoci v čase môjho detstva jediný sagamore, ktorého som poznal, bol susedov pes, labradorský retriever pomenovaný Sagamore (podľa mňa nie pre indiánsky pôvod, ale z neznalosti majiteľa). Náš sused pán Fish mi vždy hovoril, že mu dal meno podľa jazera, ku ktorému chodieval v lete na prázdniny „ešte ako chlapec“, dodával. Chudák pán Fish nevedel, že jazeru pomenovali po indiánskych náčelníkoch a pohlavároch, a tým, že dal svojmu hlúpemu psovi meno Sagamore, bezpochyby niekoho strašne urazil. Ako sami uvidíte, bola to pravda.

Američania však nie sú veľkí znalci dejín, a tak som bol vďaka nášmu susedovi celé roky presvedčený, že sagamore znamená v indiánskom jazyku jazeru. Psa Sagamora zrazila a zabila dodávka práčovne, ktorá rozvážala plienky, a dnes som presvedčený, že to majú na svedomí bohovia rozbúrených vôd toľko ráz zneucteného jazera. Príbeh by vyznel lepšie, keby pod kolesami toho auta skončil pán Fish, ale ak skúmame skutky bohov, a to platí pre všetkých bohov, vždy vyjde najavo, že sa mstia nevinným. (To je súčasť mojej súkromnej viery, ktorá sa stretáva s nesúhlasom mojich kongregacionalistických, episkopálnych a anglikánskych priateľov.)

Pokiaľ ide o môjho predka Johna Wheelwrighta, vylodil sa v Bostone v roku 1636, iba dva roky predtým, ako kúpil naše mesto. Pochádzal z Lincolnshiru v Anglicku – z dedinky Saleby – a nik netuší, prečo naše mesto pomenoval Gravesend. Nevie sa nič o tom, že by mal nejaký vzťah ku Gravesendu v Británii,

hoci meno nášho mesta bezpochyby pochádza odtiaľ. Wheelwright bol absolventom cambridgeskej univerzity, hrával futbal s Oliverom Cromwellom, ktorého hodnotenie Wheelwrighta ako futbalistu je obdivné a paranoidné zároveň. Oliver Cromwell bol presvedčený, že Wheelwright je divý, dokonca zákerný hráč, ktorý podrážda nohy protivníkom a potom na nich padá. Gravesend (ten britský) leží v Kente, dosť ďaleko od Wheelwrightovho pôsobiska. Azda odtiaľ pochádzal nejaký jeho priateľ, ktorý chcel odplávať do Ameriky spolu s ním, ale nemohol odísť z Anglicka, alebo zomrel na ceste.

Podľa Wallových *Dejín Gravesendu v New Hampshire* bol reverend John Wheelwright dobrým duchovným anglikánskej cirkvi, až kým nezačal „pochybovať o pravdivosti istých dogiem“. Stal sa puritánom a potom ho „predstavitelia cirkvi za jeho nekonformné názory umlčali“. Mám pocit, že môj zmätok v otázkach viery, rovnako ako moja tvrdohlavosť, sú do istej miery dedičstvom po tomto predkovi, ktorého pred odchodom do Nového sveta kritizovala anglikánska cirkev, ale len čo ta prišiel, pohádal sa v Bostone so svojimi bratmi puritánmi. Reverenda Wheelwrighta vykázali spolu so známou pani Hutchinsonovou z kolónie Massachusetts Bay za „rušenie poriadku“. V skutočnosti neurobil nič poburujúce okrem toho, že vyslovil isté neortodoxné názory v súvislosti s miestom, na ktorom prebýva Duch svätý, ale massachusettskí obyvatelia to príkro odsúdili. Vzali mu zbrane a spolu so svojou rodinou a niekoľkými najodvážnejšími stúpenkami sa vydal po rieke na sever k Veľkému zálivu. Cestou musel minúť dve staršie newhampshirské sídla – vtedajší Strawberry Banke pri ústí rieky Pascataqua (dnešný Portsmouth) a osadu Dover.

Wheelwright sa plavil po rieke Squamscott z Veľkého zálivu až k vodopádom, kde sa sladká riečna voda mieša so slanou. Lesy boli vtedy hlboké a Indiáni ho určite naučili, aký užitočný je rybolov. Podľa Wallových *Dejín Gravesendu* sa naokolo rozprestierali „rozľahlé panenské lúky“ a „pobrežné močiare, zalievané prílivom“.

Tamojší sagamore sa volal Watahantowet a namiesto podpisu potvrdil zmluvu značkou v tvare svojho totemu, bezrukého muža. Pokiaľ ide o zmluvu s Indiánmi, neskôr vznikli isté spory – nevelmi zaujímavé – a pozoruhodnejšie dohady o tom, prečo Watahantowetov totem znázorňuje muža bez rúk. Niektorí tvrdili, že vyjadruje pocity náčelníka, ktorý sa vzdal takého veľkého územia – akoby mu odťali ruky –, iní zasa poukazovali na to,

že už predchádzajúce Watahantowetove „podpisy“ znázorňovali postavu bez rúk s perom v ústach. Podľa nich to symbolizovalo náčelníkovsko sklamanie, že nevie písať. Ale v ďalších verziách totemu pripisovanému Watahantowetovi má postava v ústach tomahawk a vyzerá načisto pomätene – podľa niektorých ide o gesto vyzývajúce na zmierenie: tomahawk v ústach a chýbajúce ruky vraj naznačujú, že Watahantowet nie je bojovník. Čo sa týka spísania spomínanej zmluvy, je isté, že Indiánom tie diskusie nepriniesli nijaké výhody.

Neskôr sa naše mesto dostalo pod správu štátu Massachusetts, čo môže vysvetľovať, prečo až dodnes obyvatelia Gravesendu neznášajú tamojších ľudí. Pán Wheelwright sa odsťahoval do Maine. Mal osemdesiat rokov, keď na Harvarde predniesol reč na podporu zbierky na opätovné vybudovanie časti univerzity zničenej požiarom. Dokázal tým, že k obyvateľom Massachusetts nepociťuje ani zďaleka toľko nenávisť ako ostatní obyvatelia Gravesendu. Wheelwright zomrel v Salisbury v štáte Massachusetts, kde pôsobil ako duchovný vodca cirkvi, v nedožitých deväťdesiatich rokoch.

Ale keď si všimnete mená zakladateľov mesta Gravesend, nenájdete medzi nimi nijakého Meanyho.

Barlow
Blackwell
Cole
Copeland
Crawley
Dearborn
Hilton
Hutchinson
Littlefield
Read
Rishworth
Smart
Smith
Walker
Wardell
Wentworth
Wheelwright

Pochybujem, že si mama nechala dievčenské meno len preto, že bola Wheelwrightová. Nazdávam sa, že jej hrdosť nezávisela od wheelwrightovského pôvodu, a že by si ho bola nechala, aj keby

sa bola narodila ako Meanyová. Ja sám som v tých rokoch nikdy netrpel tým, že nosím jej meno. Bol som malý Johnny Wheelwright, syn neznámeho otca, a vtedy som s tým bol spokojný. Nikdy som sa nestážoval. Nazdával som sa, že jedného dňa mi to mama vysvetlí – keď budem dosť veľký, aby som to pochopil. Zjavne šlo o príbeh určený iba ušiam „dosť veľkých“. Keď zomrela bez jediného slova o tom, kto bol môj otec, cítil som sa ukrátený o informáciu, ktorú som mal právo vedieť. Až po jej smrti som sa na ňu začal trochu hnevať. Aj keby bolo pre matku odhalenie totožnosti môjho otca a jeho osudu bolestivé, aj keby bol ich vzťah taký hanebný, že by jeho zverejnenie naveky vrhlo nepriaznivé svetlo na oboch mojich rodičov, nebolo od nej napriek tomu sebecké, že mi o otcovi nič nepovedala?

Prirodzene, ako ma upozornil Owen Meany, v čase matkinej smrti som mal iba jedenásť rokov a ona len tridsať; pravdepodobne si myslela, že má na to, aby mi to prezradila, dosť času. Ako vyhlásil Owen, netušila, že zomrie.

Hádzali sme s Owenom kamienky do rieky Sqaumscott, ktorej voda bola slaná, lebo ju zasahoval príliv – alebo skôr ja som hádzal kamienky do rieky; Owenove dopadali do bahna, pretože vrcholil odliv a voda bola príďaleko pre jeho malú, slabú ruku. Naše kamienky rušili čajky, ktoré čosi vyzobávali z bahna, nuž odleteli do trstia na druhom brehu.

Bol horúci, sparný letný deň; z odkrytého bahna sa širil ešte ostrejší a mŕtvolvejší pach ako zvyčajne. Owen Meany ma ubezpečoval, že môj otec sa akiste dozvie o matkinej smrti, a len čo budem dosť veľký, sám sa mi prihlási.

„Ak žije,“ povedal som a ďalej som hádzal kamene. „Ak žije a záleží mu na tom, že je môj otec – ak to vôbec vie.“

A hoci som mu vtedy neveril, od toho dňa sa datujú Owenove dlhoročné zásluhy na tom, že som sa stal veriacim. Owen hádzal čoraz menšie kamienky, ale aj tak nedohodil do vody. Čvachtavý zvuk, s akým padli do blata, bol síce celkom uspokojivý, s vodou sa to však nedalo porovnať. Len tak mimochodom, s prekvapujúcou a neopodstatnenou sebadôverou, ktorá kontrastovala s jeho drobnou postavou, Owen ma oboznámil so svojím pevným presvedčením, že môj otec žije a naisto vie, že je môj otec a vie to aj Boh; a aj keby sa otec ku mne nikdy nepriznal, ukáže mi ho... „TVOJ OTEC SA MÔŽE SCHOVAŤ PRED TEBOU,“ vyhlásil Owen, „ALE NEMÔŽE SA SCHOVAŤ PRED BOHOM.“

Pri tých slovách sa so zavýsknutím rozohnal a jeho kamienok doletel až do vody. Oboch nás to prekvapilo, bol to posledný kameň, ktorý sme toho dňa hodili. Stáli sme tam a pozorovali kruhy, šíriace sa na hladine, kým aj čajky nedospeli k názoru, že už nebudeme rušiť ich svet, a nevrátili sa na náš breh rieky Squamscott.

Roky sa v našej rieke dali dobre chytať lososy; teraz by ste tam nechytali ani mŕtveho. Vlastne jediný losos, ktorého by ste dnes mohli v Squamscotte nájsť, by bol mŕtvy. Bývali tam aj húfy sledov – ešte v čase môjho detstva veľmi hojne – a s Owenom sme ich často chytali. Gravesend je iba pätnásť kilometrov od oceánu. Hoci sa rieka Squamscott nedá ani porovnať s Temžou, kedysi sa po nej plavili veľké zaoceánske lode až do Gravesendu. Odvtedy však pribudlo v kanáli toľko skál a plytčín, že nijaká loď s hlbším ponorom tiaďal neprepláva. Aj keď milovaná Pocahontas kapitána Johna Smitha skončila svoj nešťastný život na britskej pôde farského kostola pôvodného Gravesendu, duchovne bezruký Watahantowet nikdy nebol pochovaný v *našom* Gravesende.

Jediný sagamore oficiálne pochovaný v našom meste bol čierny labradorský retriever pána Fisha, ktorého prešla na Hlavnej ulici dodávka s plienkami a ktorého zakopali v prítomnosti niekoľkých detí zo susedstva v ružovej záhrade starej mamy.

Viac ako sto rokov prekvital v Gravesende obchod s drevom. Bolo to prvé úspešné obchodné odvetvie v New Hampshire. A hoci New Hampshire nazývajú Žulový štát, žula – na stavby, na obrubníky a na náhrobky – nastúpila až po dreve a obchod s ňou jakživ nedosiahol rozmach drevárstva. Môžete si byť istí, že keď ľudia vyrúbu všetky stromy, všade bude ešte dosť kameňa; väčšina žuly však vždy zostane pod zemou.

Môj strýko obchodoval s drevom – strýko Alfréd, zakladateľ Eastmanovej drevárskej spoločnosti, ktorý sa oženil s maminou sestrou, mojou tetou Martou Wheelwrightovou. Keď som v detstve chodieval na sever navštevovať bratancov, videl som, ako sa po rieke plavia kmene, niekedy sa navršili na seba a vytvorili zátarasu, dokonca som sa niekoľko ráz zúčastnil na pretekoch v gúľaní kmeňov; nemal som však, žiaľbohu, dosť skúseností, aby som bol rovnocenným súperom svojim bratancom. Ale dnes sa firma strýka Alfréda, ktorá medzitým prešla do rúk jeho detí – takže by som mal vlastne hovoriť o firme svojich bratan-

cov – zaoberá predajom pozemkov. To vám v New Hampshire zostane na predaj, keď vyrúbete všetky stromy.

Ale v Žulovom štáte bude vždy žuly nadostač a rodina Owena Meanyho s ňou obchodovala. V našej malej prímorskej oblasti New Hampshire to nikdy nebolo najvýnosnejšie odvetvie, hoci žulový kameňolom Meanyovcov sa rozprestieral na území, ktoré geológovia nazývajú Exeterský plutón. Owen Meany hovorieval, že my, obyvatelia Gravesendu, sedíme na nefalšovanom podkryve hlbinného kameňa vulkanického pôvodu. Z jeho slov zaznievala úcta – akoby sa celé obyvateľstvo Gravesendu jednodhlasne zhodovalo v tom, že Exeterský plutón má rovnakú cenu ako materská žila rýdzeho zlata.

Stará mama, azda vďaka svojim predkom, ktorí sem priplávali na lodi *Mayflower*, pociťovala väčšiu náklonnosť k stromom ako ku kameňom. Z dôvodov, ktoré mi nikdy nevysvetlila, pokladala Harriet Wheelwrightová obchod s drevom za čistý a obchod so žulou za špinavý. Keďže starý otec podnikal v obuvníckej branži, bol pre mňa jej postoj nepochopiteľný; ale starý otec zomrel ešte pred mojim narodením – jeho slávne rozhodnutie nepovoliť vo svojej firme založenie odborov poznám iba z počutia. Stará mama predala továreň so slušným ziskom a ja som vyrastal pod vplyvom jej názoru, že tí, čo zarábajú na vraždení stromov, sú požehnaní, zatiaľ čo ľudia obchodujúci s kameňom stoja na samom spodku spoločenského rebríčka. Všetci sme poznali drevárskych barónov – jedným z nich bol môj strýko Alfréd Eastman – ale kto kedy počul o nejakom žulovom barónovi?

Meanyho žulový kameňolom v Gravesende dnes už nie je v prevádzke; rozkopaná krajina s hlbokými nebezpečnými jazierkami nemá hodnotu ani ako pozemok – a podľa mamy ani nikdy nemala. Povedala mi, že po celé jej detstvo bol kameňolom uzavretý a dočasné obnovenie ťažby, do ktorej sa pustil pán Meany, je nezmyselné a odsúdené na neúspech. Všetku kvalitnú žulu, hovorila mama, vyťažili ešte predtým, ako sa Meanyovci prisťahovali do Gravesendu. (Pokiaľ ide o to, kedy sa Meanyovci prisťahovali, vždy mi tvrdili, že „niekedy v čase, keď si sa narodil“.) Navyše, iba malá časť podzemných ložísk žuly stojí za to, aby ju vyťažili, zvyšok má kazy – alebo ak je kvalitná, leží tak hlboko, že sa dá len ťažko dobývať bez poškodenia.

Owen vždy rozprával o nárožných kameňoch a pomníkoch. SPRÁVNÝ pomník, vysvetľoval mi, musí byť z veľkého pravidelného, hladkého a bezchybného kusa žuly. Jemnocit, s akým mi

o tom Owen rozprával, jeho fyzická krehkosť, absurdne kontrastovali s veľkými a ťažkými kamennými blokmi, aké sme vidali na plošinách nákladniakov, s ohlušujúcim lomozom strojov a prenikavým kvílením dlát hľbiacich mechanizmov (Owen ich nazýval PRIEREZOVÉ DLÁTA) a dynamitom.

Často som sa čudoval, že Owen nie je hluchý. Skutočnosť, že nemá normálny hlas a nenarástol, bola o to prekvapujúcejšia, keď ste zistili, že má výborný sluch – práca v kameňolome je totiž mimoriadne hlučná.

Owen ma oboznámil aj s Wallovými *Dejinami Gravesendu*, hoci celú knihu som si prečítal až v poslednom ročníku Gravesendskej akadémie, kde patrila medzi povinnú literatúru v rámci štúdia dejín nášho mesta: Owen ju prečítal ešte pred dovŕšením desiatich rokov. Povedal mi, že sa to v nej len tak hmýri WHEELWRIGHTOV CAMI.

Narodil som sa v sídle rodiny Wheelwrightovcov na Hlavnej ulici a nikdy som sa neprestal čudovať, prečo sa mama rozhodla priviesť ma na svet a nikomu ani slovom nevysvetliť môj pôvod – ani mne, ani svojej matke, ba ani sestre. Mama nebola veľmi odvážna. Jej ťarchavosť a skutočnosť, že o nej odmietala hovoriť, musela rodinu Wheelwrightovcov zasiahnuť o to hlbšie, že mala pokojnú, skromnú povahu.

Prezradila iba, že sa s mojím otcom zoznámila vo vlaku na trati z Bostonu do Maine.

Teta Marta študovala v poslednom ročníku na univerzite a bola už zasnúbená, keď mama vyhlásila, že sa neprihlási na prijímacie skúšky na vysokú školu. Starý otec zomieral a azda fakt, že stará mama musela venovať celú pozornosť jemu, zapríčinil, že nežiadala od mamy to, čo žiadala celá rodina od tety Marty: univerzitné vzdelanie. Navyše mama tvrdila, že doma bude užitočnejšia, lebo všetko napätie a námaha spojené s otcovou ťažkou chorobou ležia na pleciach jej matky. Okrem toho reverend Lewis Merrill, farár kongregacionalistickej cirkvi a zbormajster zboru, v ktorom mama spievala, presvedčil starých rodičov, že jej hlas skutočne stojí za to, aby ho školil odborník. Seriózna hlasová príprava a štúdium spevu, tvrdil reverend Merrill, sú v maminom prípade rovnako rozumnou „investíciou“ ako univerzitné vzdelanie.

Pokiaľ ide o tento okamih maminho života, vždy som v ňom videl istú rozporuplnosť, pokiaľ ide o motív. Ak pre ňu bola hlasová a spevácka príprava taká dôležitá, prečo chodila na hodi-

ny iba raz do týždňa? A ak starí rodičia súhlasili s reverendovým hodnotením jej hlasu, prečo mali také výhrady proti tomu, že raz do týždňa trávi noc v Bostone? Podľa mňa sa ta mala presťahovať a chodiť na hodiny každý deň! Nazdávam sa však, že zdrojom sporov bola nevyliciteľná choroba starého otca – mama chcela doma pomáhať a stará mama ju naozaj potrebovala.

Hodina hlasovej techniky a spevu sa začínala zavčas rána, preto musela predchádzajúcu noc prespať v Bostone vzdialenom od Gravesendu pol druhu hodiny vlakom. Jej učiteľ bol veľmi populárny, mohol si pre ňu nájsť čas iba skoro ráno. Má šťastie, že ju vôbec prijal, vyhlásil reverend Merrill, lebo zvyčajne učí iba „profesionálov“. Hoci mama a teta Marta odspievali mnoho hodín v kongregacionalistickom cirkevnom zbore, mama nebola „profesionálka“. Jednoducho mala pekný hlas a venovala sa – poslúšne, ba dokonca krotko – jeho školeniu.

Mamino rozhodnutie vzdať sa ďalšieho vzdelávania prijali pokojnejšie rodičia ako sestra. Teta Marta (veľmi pekná žena) s tým nielenže nesúhlasila, ale jej to zazlievala, hoci to nedávala takmer najavo. Mama mala lepší hlas a bola krajšia. Keď vo veľkom dome na Hlavnej ulici dospievali, teta Marta pozývala domov spolužiakov z Gravesendskej akadémie, aby ich predstavila rodičom – Marta bola staršia, takže si mohla prvá vodiť domov nápadníkov, ako im hovorila moja mama. Ale sotva mládenci zazreli mamu – dokonca ešte skôr, ako dospela do veku, keď by mohla s niektorým chodiť – zvyčajne stratili záujem o tetu Martu.

A zrazu toto: záhadná ťarchavosť. Podľa tety Marty bol starý otec „toho všetkého ušetrený“ – vtedy už mal smrť na jazyku a o maminej ťarchavosti sa nedozvedel, „hoci sa ju ani nepokúšala zamaskovať“, ako hovorila teta Marta. Chudák starý otec, vyhlásila raz predou mnou, „zomrel ustarostený, ako ti mama pribrala.“

V časoch tetinej mladosti každý obyvateľ Gravesendu pokladal Boston za mesto hriechu. A hoci mama bývala vo veľmi slušnom penzióne pre mladé dámy, podarilo sa jej „zašpásovať si“, ako vpravievala teta Marta, s mužom, s ktorým sa zoznámila vo vlaku.

Mama bola veľmi pokojná, kritika ani urážky ju nevzrušovali, a tak jej vôbec neprekážalo, že jej sestra používa výraz „zašpásovať si“ – pravdu povediac ho rada používala aj sama.

„Ty môj špás,“ hovorievala mi občas láskavo. „Ty môj malý špás!“

Až od bratancov som sa po prvý raz dozvedel, že mamu pokladali za „trochu prostoduchú“; určite to mali od svojej matky,

tety Marty. Keď som počul ich narážky na maminu „prostoduchosť“ prvý raz, už som sa s nimi pre ne nepobil: mama bola mŕtva vyše desať rokov.

Rozhodne to nebola iba obyčajná krásavica s pekným hlasom a pochybným intelektom: teta Marta mala viac než dobrý dôvod ťažkať si, že rodičia mamu rozmaznali. Nielen preto, že bola mladšia, ale aj pre jej vlastnosti – nikdy sa nehnevala ani nebola mrzutá, nevybuchovala od hnevu ani sa nepoddávala sebaľútosťi. Mala takú milú povahu, že sa na ňu človek nemohol hnevať. Ako tvrdila teta Marta: „V skutočnosti bola oveľa sebavedomejšia, ako sa na prvý pohľad zdalo.“ Jednoducho urobila to, čo chcela, a potom svojím neodolateľným spôsobom vyhlásila: „Strašne ma mrzí, že som vás svojím správaním nahnevala, ale teraz vás zahrniem takou láskou, že mi všetko odpustíte a budete ma mať radi, ako keby som nebola nič vyparatila!“ A fungovalo to!

Fungovalo to prinajmenšom dovtedy, kým nezomrela – potom už nemohla sľubovať, že nič také strašné jakživ neurobí – čo si také už nijako napraviť nemohla.

Dokonca aj keď sa rozhodla, že ma porodí bez jediného slova vysvetlenia a keď ma pomenovala po jednom zo zakladateľov Gravesendu – dokonca aj keď sa jej podarilo ospravedlniť svoj čin pred matkou, sestrou a celým mestom (nehovoriac o kongregacionálnej cirkvi, kde aj naďalej spievala v zbore a často zastávala rozličné funkcie), dokonca aj potom, čo ma priviedla na svet ako nelegitímne dieťa (na všeobecnú, alebo aspoň zdanlivo všeobecnú spokojnosť), odchádzala každú stredu do Bostonu a noc zo stredy na štvrtok trávila v tom hroznom meste, aby záčas rána mohla ísť na hodinu spevu.

Keď som bol trochu starší, tak som jej to zazlieval – občas. Raz, keď som dostal mumps a po druhý raz, keď ma pripúťali na lôžko kiahne, zostala doma pri mne. A ešte raz: keď sme s Owenom chytali slede v prílivovom ramene rieky Squamscott pod diaľnicou do Swasey, pričom som sa pošmykol a zlomil si zápästie. Ten týždeň do Bostonu neodcestovala. Ale inak – až do mojich desiatich rokov, keď sa vydala za muža, ktorý ma oficiálne adoptoval a stal sa mojím otcom – pravidelne odchádzala na noc do Bostonu. Až dovtedy stále spievala.

Preto som sa narodil v dome starej mamy – vo veľkej tehlovej budove, postavenej v ohavnom federálnom štýle. Keď som bol malý, vykurovali ju kotlom na uhlie: žlab, ktorým sa spúšťalo